

**AANVULLING PLANMER BUITENGEBIED
LITTENSERADIEL**

**AANVULLING PLANMER BUITENGEBIED
LITTENSERADIEL**

CODE 1110002.02 / 07-05-14

<u>INHOUDSOPGAVE</u>	<u>blz</u>
1. INLEIDING	741
1. 1. Aanleiding voor deze oplegnotitie	1
1. 2. Leeswijzer	1
2. MAXIMALE MOGELIJKHEDEN (BEDRIJFSVERPLAATSINGEN)	2
2. 1. Advies van de Commissie mer	2
2. 2. Bedrijfsverplaatsing versus nieuwvestiging	2
2. 3. Maximaal 5 verplaatsingen	2
2. 4. Beperken van zoekgebieden	2
3. SELECTIE VAN NATURA 2000-GEBIEDEN	4
3. 1. Advies van de Commissie mer	4
3. 2. Afbakening van relevante Natura 2000-gebieden	4
3. 3. Effecten voor Vogelrichtlijngebieden	6
4. MAATREGELEN OP HET GEBIED VAN STIKSTOFDEPOSITIE	8
4. 1. Advies van de Commissie mer	8
4. 2. Context van de problematiek	8
4. 3. Nut en noodzaak van aanvullende alternatieven	9
4. 4. Onderzochte maatregelen	11
4. 5. Borging in het bestemmingsplan	14
4. 6. Toekomstige situatie onder de Programmatische Aanpak Stikstof	16
5. EFFECTEN VOOR DE WEIDEVOGELSTAND	17
5. 1. Advies van de Commissie mer	17
5. 2. Weidevogels binnen weidevogelreservaten	17
5. 3. Weidevogels buiten de weidevogelreservaten	21
6. GEURHINDER	28
6. 1. Aanbeveling Commissie mer	28
6. 2. Wettelijk kader geurhinder	28
6. 3. Geurhinder in het bestemmingsplan	28
7. CONCLUSIE EN FORMING VOORKEURSALETERNATIEF	29
7. 1. Mitigerende maatregelen	29
7. 2. Effecten van het voorkeursalternatief	30
8. BRONVERMELDING	31

BIJLAGEN

<u>Bijlage 1</u>	Toetsingsadvies over het milieueffectrapport
-------------------------	---

1. INLEIDING

1. 1. Aanleiding voor deze oplegnotitie

Ten behoeve van het nieuwe bestemmingsplan Buitengebied van de gemeente Littenseradiel is een planMER¹⁾ opgesteld (17 oktober 2013). Ten aanzien van dit MER is op 29 juli 2013 door de Commissie voor de milieueffectrapportage (vanaf nu: Commissie mer) een toetsingsadvies uitgebracht.

De Commissie mer signaleert de volgende tekortkomingen in het planMER:

- De effecten van het voornemen zijn onderschat, omdat in het MER en de passende beoordeling niet is uitgegaan van de mogelijkheden die het plan biedt voor bedrijfsverplaatsing c.q. nieuwvestiging;
- In de passende beoordeling ontbreekt informatie, omdat de selectie van te beoordelen Natura 2000-gebieden onvolledig is en omdat onvoldoende aandacht is besteed aan het leefgebied van vogels waarvoor instandhoudingsdoelstellingen gelden;
- In het MER is uitgebreid ingegaan op mogelijke maatregelen om stikstofdepositie te beperken, maar daarmee is op planniveau nog niet aangetoond dat aantasting van natuurlijke kenmerken van de Natura 2000-gebieden kan worden voorkomen;
- Het MER geeft onvoldoende inzicht in mogelijke effecten op de weidevogelstand, door onder andere de mogelijkheden die het plan biedt voor drainage en egalisatie.

Tot slot beveelt de Commissie aan om bij de definitieve besluitvorming over het bestemmingsplan op basis van bestaande informatie aan te geven of en zo ja hoe in het bestemmingsplan zal worden gestuurd op het aspect geur. Dit ziet zij echter niet als een essentiële tekortkoming.

De bovenstaande opmerkingen vormen een aanleiding om de milieu-informatie uit het planMER op een aantal punten aan te vullen. Deze aanvulling vindt plaats door middel van de voorliggende oplegnotitie.

1. 2. Leeswijzer

Er is voor gekozen om de aanvulling op het planMER op te nemen in een oplegnotitie. Daarmee is het duidelijker op welke punten het planMER is aangevuld en is het voor de betrokken partijen niet nodig om het MER opnieuw (integraal) door te lezen. In hoofdstuk 2, 3, 4 en 5 wordt ingegaan op de tekortkomingen die zijn genoemd in het advies van de Commissie mer (zie bovenstaand). Ten behoeve van de leesbaarheid van dit document, is de strekking van het toetsingsadvies per thema kort samengevat. Het advies zelf is opgenomen als losse bijlage bij de college- en raadsstukken. In hoofdstuk 6 volgt een samenvatting van de gemaakte keuzes. In hoofdstuk 7 tot slot, worden de gebruikte bronnen vermeld.

¹⁾ De afkorting mer heeft in dit geval betrekking op de procedure van milieueffectrapportage. De afkorting MER staat voor milieueffectrapport.

2. MAXIMALE MOGELIJKHEDEN (BEDRIJFSVERPLAATSINGEN)

In dit hoofdstuk wordt in paragraaf 2.1 ingegaan op de gesignaleerde tekortkoming en het advies dat de *Commissie mer* daaraan verbind. In paragraaf 2.2 en met 2.3 beschreven hoe het college van Burgemeester en Wethouders wil omgaan met dit advies. In paragraaf 2.4 volgt nog een beschouwing van mogelijke restricties die aan bedrijfsverplaatsingen kunnen worden gesteld.

2. 1. Advies van de Commissie mer

De *Commissie mer* constateert dat in het plan geen maximum is gesteld aan het aantal bedrijfsverplaatsingen en nieuwvestigingen. In het MER wordt uitgegaan van een alternatief bedrijfsverplaatsing, waarbij maximaal 5 bedrijfsverplaatsingen aan de orde kunnen zijn. De Commissie adviseert daarom om in een aanvulling op het MER de effectbepaling aan te passen op de maximale mogelijkheden van het voornemen, dat wil zeggen inclusief de mogelijkheden voor bedrijfsverplaatsing c.q. nieuwvestiging.

2. 2. Bedrijfsverplaatsing versus nieuwvestiging

In artikel 3.7.5 van de planregels is een wijzigingsbevoegdheid opgenomen om bedrijven binnen het plangebied te verplaatsen. Van nieuwvestiging is in het bestemmingsplan geen sprake. Bij de Commissie mer is hierover enige verwarring ontstaan, omdat in de stikstofberekeningen rekening is gehouden met 5 nieuwe bedrijfskavels, in plaats van 5 verplaatsingen.

2. 3. Maximaal 5 verplaatsingen

In het 'alternatief bedrijfsverplaatsingen' is uitgegaan van maximaal 5 bedrijfsverplaatsingen. Omdat in de afgelopen 10 jaar nauwelijks verplaatsingen aan de orde zijn geweest, wordt dit gezien als een realistisch maximum. In de planregels is geen maximum opgenomen. In theorie biedt het bestemmingsplan daarom ruimte voor meer bedrijfsverplaatsingen.

Besluit college

Het college kiest ervoor om in de planregels een maximum van 5 bedrijfsverplaatsingen vast te leggen, zodat de effectbepaling in het planMER is afgestemd op de maximale mogelijkheden uit het bestemmingsplan.

2. 4. Beperken van zoekgebieden

In de wijzigingscriteria van artikel 3.7.5 is bepaald dat bedrijfsverplaatsingen niet aan de orde zijn in het Middelzeegebied. Op deze manier wordt het open gebied ontzien. Effecten van bedrijfsverplaatsingen voor dit landschapstype zijn dan ook niet aan de orde.

In het MER worden nog een aantal maatregelen aangedragen die de milieueffecten van bedrijfsverplaatsingen verder kunnen beperken:

- Het opnemen van afstandcriteria om het 'dichtgroeien' van kwelderwallen te beperken en de spreiding in het terpenlandschap te behouden. Het effect van bedrijfsverplaatsingen voor de landschappelijke waarden wordt daarmee beperkt negatief (-/0) in plaats van negatief (-);
- Het uitsluiten van bedrijfsverplaatsingen naar (de randen van) EHS-gebieden (weidevogelreservaten). Daarmee kan verstoring van het weidevogelgebied worden voorkomen. Het effect van bedrijfsverplaatsingen blijft daarmee beperkt negatief (-/0) in plaats van negatief (-).

Besluit college

Het college kiest ervoor om in de wijzigingscriteria geen aanvullende voorwaarden op te nemen met betrekking tot landschappelijke en cultuurhistorische waarden. Ontwikkelingen in het landelijk gebied worden namelijk getoetst aan de uitgangspunten van het beeldkwaliteitplan. Dit geeft voldoende bescherming voor de landschappelijke en cultuurhistorische waarden.

De maatregel met betrekking tot de EHS-gebieden/weidevogelreservaten wordt wel in het bestemmingsplan opgenomen. Rondom de bestemming 'Natuur' wordt een bufferzone in acht genomen van 250 meter waarbinnen geen nieuwe erven als gevolg van bedrijfsverplaatsingen zijn toegestaan. Voor bestaande bedrijven in de bufferzone gelden geen beperkingen voor ontwikkelingen op de bedrijfskavel.

3. SELECTIE VAN NATURA 2000-GBIEDEN

In dit hoofdstuk wordt in paragraaf 3.1 ingegaan op de gesignaleerde tekortkoming en het advies dat de *Commissie mer* daaraan verbindt. In paragraaf 3.2 en met 3.3 wordt beschreven hoe het college van Burgemeester en Wethouders wil omgaan met dit advies.

3. 1. Advies van de Commissie mer

In de passende beoordeling zijn de relevante Natura 2000-gebieden geselecteerd op basis van de toekomstige achtergronddepositie (2020) vergeleken met de kritische depositiewaarde (KDW)²⁾. De Commissie mer adviseert de Natura 2000-gebieden te selecteren op basis van de huidige achtergronddepositie. Daarnaast wordt geadviseerd om de mogelijke gevolgen van stikstofdepositie voor de instandhoudingsdoelstellingen in Vogelrichtlijngebieden te beschouwen.

3. 2. Afbakening van relevante Natura 2000-gebieden

In de gemeente Littenseradiel of de directe omgeving liggen geen Natura 2000-gebieden. Directe effecten als areaalverlies, verstoring, versnippering of verdroging als gevolg van het plan zijn daarom niet aan de orde. Op grotere afstand kunnen verzuring en vermesting als gevolg van stikstofdepositie wel een rol spelen.

Voor de passende beoordeling zijn de volgende selectiecriteria gehanteerd:

- Natura 2000-gebieden die zijn aangewezen voor stikstofgevoelige habitats of waar aangewezen soorten afhankelijk zijn van dergelijke habitats, en;
- waar de achtergronddepositie in de huidige situatie de laagste kritische depositiewaarde (KDW) overschrijdt, en;
- die op relatief korte afstand van het plangebied liggen.

Gebieden waar stikstofdepositie geen rol speelt bij het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen, waar de KDW niet wordt overschreden of benaderd of die op grote afstand liggen, worden buiten beschouwing gelaten. Immers, conclusies die gelden voor dichtbij gelegen stikstofgevoelige Natura 2000-habitats, gelden in mindere mate voor Natura 2000-gebieden op grotere afstand. De dichtbij gelegen gebieden zijn maatgevend voor de uitvoerbaarheid van het plan.

In de onderstaande tabel is op basis van de bovenstaande selectiecriteria een inventarisatie gemaakt van relevante Natura 2000-gebieden. De tabel is aangevuld met de meest stikstofgevoelige soorten (zie ook de volgende paragraaf). Anders dan in passende beoordeling is gekeken naar de huidige achtergronddepositie.

²⁾ Met kritische depositiewaarde wordt bedoeld: de grens waarboven het risico bestaat dat de kwaliteit van het habitat significant wordt aangetast als gevolg van de verzurende en / of vermestende invloed van atmosferische stikstofdepositie (Alterra, 2012).

Naam gebied	Afstand tot grens plangebied (km)	Afstand tot stikstofgevoelige habitat-type	Meest stikstofgevoelige habitat en kritische depositiewaarde (KDW)	Stikstofgevoelige soorten	Achtergronddepositie in 2012 (N/ha/jr)	Meenemen in de passende beoordeling
Sneekermeer-gebied	4,9 km	n.v.t.	Niet aanwezig	kwartelkoning, kemphaan, kievit, grutto	1250	Nee, stikstofdepositie speelt geen relevante rol voor de aangewezen soorten (zie ook paragraaf 3.3)
Witte en Zwarte Brekken	6,3 km	n.v.t.	Niet aanwezig	Grutto, kemphaan	1460	Nee, stikstofdepositie speelt geen relevante rol voor de aangewezen soorten (zie ook paragraaf 3.3)
Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving	7,3 km	18,9 km	meren met krabben-scheer en fonteinkruiden (H3150). KDW: 2100 Volgens beheerplan Merengebied komt dit habitattype alleen in It Sân voor	kemphaan, meervleermuis, porseleinhoen	1340	Nee, achtergronddepositie aangewezen habitats zit ruim onder de KDW en stikstofdepositie speelt geen relevante rol voor de aangewezen soorten (zie ook paragraaf 3.3)
Alde Feanen	8,1 km	9,2 km	overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden) (H7140B). KDW 700	Meervleermuis, bruine kiekendief, porseleinhoen, zwarte stern, snor en rietzanger	1510	Ja
Groote Wieden	8,5 km	n.v.t.	Niet aanwezig	Meervleermuis, bruine kiekendief porseleinhoen, rietzanger	1380	Nee, stikstofdepositie wordt in het beheerplan niet genoemd als specifiek knelpunt (zie ook paragraaf 3.3)
Waddenzee	9,8 km	> 27 km	grijze duinen, kalkarm (H2130B). KDW: 940 komt in een zeer geringe oppervlakte in het gebied voor, als enclaves binnen de kweldergebieden van de bewoonde Waddeneilanden en op Rottum ³	Nauwe korfslak, blauwe kiekendief, velduil	500-600	Nee, afstand tot Rottum en de Boschplaat is te groot.
IJsselmeer	9,8 km	10,8 km	overgangs- en trilvenen (trilvenen) (H7140A). KDW 1200	Meervleermuis, porseleinhoen, snor en rietzanger	772 ⁴	Nee, achtergronddepositie zit ruim onder de KDW

Tabel 1 Natura 2000-gebieden nabij de gemeente Littenseradiel

³⁾ Het plangebied ligt al op enige afstand van het Natura 2000-gebied Waddenzee. De dichtstbijzijnde stikstofgevoelige habitattypen zijn echter op circa 80 km afstand aanwezig op Rottumeroog. De achtergronddepositie is hier aanzienlijk lager dan de kritische depositie van het te beschermen habitat H2130A.

⁴⁾ Volgens de meest recente gegevens (2013) is deze depositie enkele tientallen mollen lager.

Wanneer rekening wordt gehouden met de achtergronddepositie in de huidige situatie (2012) en er wordt gekeken naar de aanwezigheid van stikstofgevoelige soorten, verandert de selectie van relevante Natura 2000-gebieden niet.

3. 3. Effecten voor Vogelrichtlijngebieden

Bij raadpleging van de (ontwerp)beheerplannen voor de Vogelrichtlijngebieden blijkt dat stikstofdepositie geen relevante rol speelt bij het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Onderstaand wordt dit voor de verschillende Natura 2000-gebieden nader uiteen gezet.

Merengebied Fryslân

Het *Ontwerp Beheerplan Natura 2000-gebied Merengebied Fryslân* (jan 2014) omvat drie gebieden die in het kader van de Vogelrichtlijn zijn aangewezen:

- het Sneekermeergebied;
- Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving;
- Witte en Zwarte Brekken;

Het Ontwerp Beheerplan stelt het volgende ten aanzien van deze soorten het volgende m.b.t. stikstofdepositie;

‘Van de instandhoudingsdoelen in de drie Natura 2000-gebieden in het Friese Merengebied worden alleen kwartelkoning, kievit, kemphaan en grutto als mogelijk ‘stikstofgevoelig’ beschouwd. Dat geldt alleen als er delen van het gebied zijn die door deze soorten gebruikt worden en die negatief beïnvloed worden door stikstofdepositie. Kievit, kemphaan en grutto staan op de lijst van instandhoudingsdoelen als niet-broedvogel. Ze gebruiken de Natura 2000-gebieden vooral als slaap- en rustgebied en in mindere mate ook als foerageergebied. In beginsel zou de functie als foerageergebied beïnvloed kunnen worden door stikstofdepositie. Op de meeste plaatsen ligt echter de kritische depositiewaarde voor het potentiële foerageergebied ruim boven de huidige stikstofdepositie. Voor deze soorten zijn daarom geen negatieve effecten van stikstofdepositie te verwachten. Datzelfde geldt voor de kwartelkoning als broedvogel van vooral nat, matig voedselrijk grasland en dotterbloemgrasland: de kritische depositiewaarde voor het potentiële broedgebied ligt ruim boven de huidige stikstofdepositie.’

Groote Wielen

Het *Ontwerp Beheerplan Natura 2000-gebied Groote Wielen* (1 februari 2011) noemt het thema stikstofdepositie in het geheel niet.

Alde Feanen

In het ontwerpbeheerplan (2012) voor dit Natura 2000-gebied wordt de problematiek van stikstofdepositie relatief mild beoordeeld ondanks het feit dat de achtergronddepositie voor veel habitats te hoog is. Voor de vogelsoorten in het gebied geldt het volgende.

Broedvogels

Voor de broedvogels als de bruine kiekendief, porseleinhoen, rietzanger, roerdomp, zwarte stern en snor is stikstofdepositie een potentieel probleem, doordat dit leidt tot versnelling van verzuuring, verlanding en verbossing van rietvelden en moerassen. Voor deze soorten kan bij een kleine extra depositie een mogelijk significant negatief effect niet geheel worden uitgesloten. Dit bleek overigens al uit de bestaande passende beoordeling.

Niet-broedvogels

Zowel de profielendocumenten als de effectenindicator noemt vermessing voor geen van de niet-broedvogels een relevante factor voor behoud of herstel. Het concept-beheerplan voor dit gebied onderschrijft dit. Geconcludeerd wordt daarom dat de berekende extra depositie voor geen van de niet-broedvogels relevante negatieve effecten zal hebben op het behalen van de instandhoudingsdoelen.

Habitattype	Toename depositie als gevolg van het trendscenario	Toename depositie als gevolg van het maximale scenario	Conclusie
porseleinhoen	1,80 mol/ha/jr	65,49 mol/ha/jr	Mogelijk significant
rietzanger	1,80 mol/ha/jr	65,49 mol/ha/jr	Mogelijk significant
roerdomp	1,80 mol/ha/jr	65,49 mol/ha/jr	Mogelijk significant
snor	1,80 mol/ha/jr	65,49 mol/ha/jr	Mogelijk significant
zwarte stern	1,80 mol/ha/jr	65,49 mol/ha/jr	Mogelijk significant
Niet-broedvogels	1,80 mol/ha/jr	65,49 mol/ha/jr	Niet significant

Tabel 2 Effecten extra stikstofdepositie op soorten Alde Feanen (in mol N/ha/jr)

Waddenzee

Voor dit gebied is nog geen beheerplan beschikbaar. Stikstofgevoelige duinhabitats liggen op zeer grote afstand van Littenseradiel. Het gaat hier om het eiland Rottumeroog (80 km afstand). Stikstofgevoelige vogelsoorten als de blauwe kiekendief en velduil komen voor op de Boschplaat van Terschelling, maar de habitats aldaar zijn zelf niet gevoelig voor stikstofdepositie.

Conclusie Vogelrichtlijngebieden

Op grond van de voorgaande informatie wordt geconcludeerd dat stikstofdepositie vanuit het plangebied Littenseradiel geen cruciale rol speelt bij het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen voor de Natura 2000-gebieden *Witte en Zwarte Brekken*, *Oudegaasterbrekken*, *Fluessen* e.o. het *Sneekermeeergebied*, *Groote Wielen* en de *Waddenzee*. Significant negatieve effecten zijn daardoor uitgesloten. Wel zijn er mogelijk significante effecten aan de orde voor de Vogelrichtlijnsoorten in het gebied Alde Feanen. Dit gebied is meegenomen in de passende beoordeling.

4. MAATREGELEN OP HET GEBIED VAN STIKSTOFDEPOSITIE

Naar aanleiding van het advies van de Commissie mer wordt in dit hoofdstuk ingegaan op:

- De context van de stikstofproblematiek (paragraaf 4.2);
- Nut en noodzaak van een aanvullend alternatief (paragraaf 4.3);
- De effectiviteit van de onderzochte maatregelen (paragraaf 4.4);
- De borging van deze maatregelen in het bestemmingsplan (paragraaf 4.5);

Tot slot wordt ook ingegaan op de toekomstige situatie onder de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS).

4. 1. Advies van de Commissie mer

De Commissie mer constateert dat in het planMER onvoldoende duidelijk wordt gemaakt hoe significant negatieve effecten voor Natura 2000-gebieden op planniveau kunnen worden voorkomen. Zij adviseert daarom een aanvullend alternatief in beeld te brengen waarmee deze effecten op planniveau wel kunnen worden uitgesloten.

4. 2. Context van de problematiek

Als gevolg van veehouderij, verkeersbewegingen en industriële activiteit komen verschillende vermestende en verzurende stoffen in de atmosfeer, die uiteindelijk neerslaan in de vorm van regen of droge stof. Dit wordt stikstofdepositie genoemd. Bij natuurgebieden die in het kader van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn zijn aangewezen (Natura 2000-gebieden) levert deze depositie conflicten op met de instandhoudingsdoelstellingen van vermestings- en verzuringsgevoelige habitats zoals veengebieden, duingebieden, blauwgraslanden en zandverstuivingen. In veel van deze gebieden ligt de huidige depositie van stikstof (achtergronddepositie) al veel hoger dan de kritische depositiewaarde (KDW) ⁵⁾. Wanneer een plan in een dergelijke overbelaste situatie leidt tot een verdere toename van de stikstofdepositie, wordt dit op basis van jurisprudentie beschouwd als een significant negatief effect.

Veehouderijactiviteiten hebben door de emissie van ammoniak (NH₃) een aanzienlijk aandeel in de depositie van vermestende en verzurende stoffen. De reikwijdte van de ammoniakdepositie is enkele tientallen kilometers. Omdat het nieuwe bestemmingsplan Buitengebied uitbreiding van bestaande veehouderijen en verplaatsing van agrarische bedrijven toestaat, is in het kader van de *Natuurbeschermingswet* een passende beoordeling uitgevoerd.

Doordat volgens jurisprudentie rekening moet worden gehouden met de maximale groei van agrarische bouwpercelen (inclusief wijzigingsbevoegdheid), is bij veel

⁵⁾ Met kritische depositiewaarde wordt bedoeld: de grens waarboven het risico bestaat dat de kwaliteit van het habitat significant wordt aangetast als gevolg van de verzurende en / of vermestende invloed van atmosferische stikstofdepositie (Alterra, 2012).

buitengebieden al snel een ruime bijdrage aan de stikstofdepositie aan de orde ⁶⁾. Voor het bestemmingsplan Buitengebied van de gemeente Littenseradiel gaat het op het maatgevende rekenpunt om een maximale toename in de orde van 65 mol/ha/jr. Hoewel dit een relatief kleine toename is ten opzichte van de huidige depositie, is deze toename in ecologisch opzicht wel significant. Hierdoor ontstaat een ingewikkeld (juridisch) probleem waar vrijwel alle gemeenten mee te maken krijgen.

Ter referentie is in de onderstaande tabel de (huidige) achtergronddepositie, kritische depositiewaarde en de berekende depositiebijdrage voor een aantal maatgevende rekenpunten in Natura 2000-gebieden weergegeven.

Rekenpunt en Natura 2000-gebied	Achtergronddepositie (mol/ha/jr)	Kritische depositiewaarde van de meest kritische habitat (mol/ha/jr)	Huidige depositiebijdrage	Toename Depositie (in mol N/ha/jaar)	
				Trendscenario	Voornemen (maximaal)
1 Alde Feanen	1360-1680	714	14,47	1,80	65,49
2 Alde Feanen	1360-1680	714	13,87	1,70	62,72
3 Alde Feanen	1360-1680	714	13,19	1,62	59,51
4 Alde Feanen	1360-1680	714	11,09	1,36	50,05
5 Alde Feanen	1360-1680	714	9,79	1,18	44,17

Tabel 3 Toename stikstofdepositie als gevolg van het bestemmingsplan

4. 3. Nut en noodzaak van aanvullende alternatieven

Reeds onderzochte alternatieven

In het planMER zijn voor de berekening van de stikstofdepositie de volgende rekenaarsscenario's opgenomen:

- de huidige situatie (referentiesituatie). Dit scenario is gebaseerd op de vee-stapel die in 2012 op basis van gemeentelijke gegevens wordt gehouden bij agrarische bedrijven. Daarbij is een correctie toegepast op basis van de CBS-tellingen, omdat de vergunde en gemelde gegevens niet op alle punten overeen komen met de CBS-tellingen;
- het voornemen. Overeenkomstig jurisprudentie is bij het voornemen rekening gehouden met een maximale veebezetting die op basis van het bestemmingsplan mogelijk wordt gemaakt. Daarbij wordt er rekening mee gehouden dat elk agrarisch bedrijf de bouwmogelijkheden op een bouwperceel maximaal benut. Bij het voornemen hebben bouwpercelen van agrarische bedrijven een omvang van maximaal 2,5 hectare;
- bij het alternatief bedrijfsverplaatsingen, wordt naast het voornemen reke-

⁶⁾ Zie onder andere ABRvS 11 april 2012, 201003878/1/R3, Bestemmingsplan Alphen-Chaam of ABRvS 5 december 2012, 201109053/1/R2

- ning gehouden met de verplaatsing van 5 bedrijven. Bij het aspect stikstofdepositie is er rekening meegehouden dat er 5 bedrijven worden verplaatst naar het Middelzeegebied (uiteindelijk is deze mogelijkheid niet in het plan opgenomen; zie paragraaf 2.4 van deze aanvulling);
- het trendscenario. Bij dit scenario wordt ervan uitgegaan dat de veestapel zich in de komende 10 jaar ontwikkelt overeenkomstig de trend in de afgelopen 10 jaar. Voor de melkveesector is rekening gehouden met een versnelde groei ten opzichte van de trend, gezien de beëindiging van de melkquotering in 2015..

Na het in beeld brengen van de effecten voor de bovenstaande alternatieven, is in het planMER nog een verkenning opgenomen van een aantal maatregelen. Daarbij is ook onderzocht welk effect de beperking van de maximale bedrijfskavel tot 1,5 hectare heeft (zie tabel 5). Hieruit blijkt dat de stikstofdepositie afneemt met 39% ten opzichte van het voornemen, maar dat er nog steeds sprake is van een ruime toename ten opzichte van de huidige situatie.

Voor een nadere beschrijving van de alternatieven en scenario's wordt verwezen naar bijlage 5 bij het planMER.

Afweging nut en noodzaak van aanvullende alternatieven

Het onderzoeken van een alternatief met beperktere bouw mogelijkheden, bijvoorbeeld het overnemen van de bouwpercelen uit de geldende bestemmingsplannen of het begrenzen van agrarische bouwpercelen op maximaal 1 hectare, levert geen aanvullende milieu-informatie op. De uitkomst van de berekening ligt immers tussen het realistische trendscenario en het theoretische maximum van het voornemen. Ook bij kleinere bouwpercelen blijft sprake van een mogelijke toename van de stikstofdepositie en een (verdere) overschrijding van de kritische depositiewaarde.

Sterker nog, omdat bij de berekening van de stikstofdepositie altijd moet worden uitgegaan van de maximale benutting van bouw mogelijkheden, is het onmogelijk om op planniveau een (realistisch) alternatief in beeld te brengen waarmee gevolgen voor Natura 2000-gebieden al op planniveau worden uitgesloten. Immers, elke toename van de veestapel (en de stikstofdepositie) leidt bij een overbelast Natura 2000-gebied tot significant negatieve effecten. Zelfs wanneer de bouwvlakken/bouwpercelen worden begrensd op de bouw grens van de huidige bebouwing, kunnen negatieve effecten niet geheel worden uitgesloten, omdat veehouders mogelijkheden hebben om de aantallen dieren binnen de bestaande bebouwing te wijzigen.

Op voorhand wordt daarom geconstateerd dat een substantieel deel van de maatregelen op projectniveau moet worden getroffen. Oftewel: op het moment dat een concrete vergunningaanvraag wordt gedaan voor uitbreiding van de stalruimte of de veestapel, moet worden gekeken op welke manier de stikstofemissie kan worden geminimaliseerd. Het wordt daarom niet nuttig geacht om nog een aanvullend alternatief te onderzoeken.

4. 4. Onderzochte maatregelen

In een analyse van mogelijke maatregelen in het planMER zijn de volgende maatregelen al afgefallen:

- Gebiedszonering (op grote afstand van Natura 2000 weinig effectief);
- Geen uitwisseling tussen akkerbouw en veeteelt (heeft in Littenseradiel geen effect, omdat er geen akkerbouw voorkomt);
- Stimuleren van omschakeling (de mogelijkheden zitten al in het bestemmingsplan, maar kan niet worden afgedwongen);
- Eiwitarm voeren (handhaving lastig);
- Erfbeplanting (lastig te kwantificeren en is pas ruim na de planperiode effectief).

In de analyse worden ook het opnemen van een gebruiksregel en de saldering tussen agrarische bedrijven genoemd. Dit zijn geen maatregelen die op zichzelf stikstofsaldo opleveren, maar vormen wel middelen om de andere maatregelen juridisch te borgen (zie volgende paragraaf).

Op basis van de rekeninvoer voor de stikstofberekeningen (zie planMER) is de ammoniakemissie van de huidige situatie, het trendscenario, het voornemen en van het alternatief in beeld gebracht. Daarnaast is de effectiviteit van een aantal maatregelen in beeld gebracht.

Omschrijving alternatief/ maatregelenpakket	Totale ammoniakemissie (kg NH ³ /jr)	Ammoniaktoename ten opzichte van de huidige situatie (%)	Ammoniakreductie ten opzichte van het voornemen (%)
Alternatieven			
Huidige situatie	255.253	-	-
Trendscenario	284.735	12%	-
Voornemen	1.404.687	450%	-
Alternatief bedrijfsverplaatsingen	1.435.587	462%	+2%
Maatregelen			
Opnemen richtlijn grondgebondenheid	382.247	50%	-73%
Bedrijfskavels maximaal 1,5 hectare	855.866	235%	-39%
Alle nieuwe stallen emissiearm	894.464	250%	-36%
Alle stallen emissiearm (incl. bestaande stallen)	500.880	96%	-64%
Combinatie van grondgebondenheid en emissiearme stallen	234.341	-8%	-83%

Tabel 4 Effectiviteit van alle maatregelen

Opnemen richtlijn grondgebondenheid

Om het aantal stuks vee in het plangebied te maximeren, kan er voor worden gekozen om in het bestemmingsplan een richtlijn ten aanzien van de grondgebondenheid van agrarische bedrijven op te nemen. Hiervoor kan worden aangesloten bij de richtlijn die de Provinciale Staten van de Provincie Fryslân hebben vastgesteld tijdens haar vergadering van 27 februari 2013. Uitgangspunt van deze richtlijn is dat een bedrijf binnen een straal van 10 km over voldoende grond beschikt om voor 75% te kunnen voorzien in eigen ruwvoer en mestafzet. In het geval van kleigrond, resulteert dit in een maximale veebezetting van ongeveer 3 grootvee-eenheden (GVE) per hectare, waarbij een melkkoe = 1 GVE, een kalf = 0,4 GVE, een schaap = 0,1 GVE, etc. Zie ook CLM (2004).

Ontwerp Verordening Romte 2014

Op dit moment wordt door de Provincie Fryslân een nieuwe Verordening Romte voorbereid. In de juridische regeling van de ontwerp Verordening Romte 2014 is opgenomen dat een groter bouwperceel dan 1,5 hectare alleen is toegestaan, mits het agrarisch bedrijf grondgebonden blijft (artikel 6.1.2. onder 2a). Een grondgebonden agrarisch bedrijf wordt als volgt gedefinieerd: *‘een veehouderij waarbij voldoende grond in de omgeving van het bedrijf aanwezig is om overwegend te voorzien in de mestafzet en het benodigde ruwvoer van de veehouderij, inclusief een neventak niet-grondgebonden veehouderij die wat betreft aard en schaal ondergeschikt is aan de grondgebonden bedrijfsvoering.’*

De verordening bevat geen normstelling ten aanzien van grondgebondenheid. De provincie verwacht dat de gemeente in het ruimtelijke plan het principe van grondgebondenheid in de planregels opneemt en in de plantoelichting beschrijft hoe ze daaraan invulling geeft. De provincie geeft wel een beeld/indicatie van een mogelijke benadering, maar met de aantekening dat andere benaderingen mogelijk zijn. Onderstaand volgt de ‘voorbeeldbenadering uit de toelichting op de verordening’

Een veehouderij is grondgebonden wanneer het voor het vee benodigde ruwvoer overwegend - dat wil zeggen in ieder geval meer dan de helft - afkomstig is van de bij het bedrijf behorende landbouwgrond. Uit landbouwkundige productiegegevens blijkt dat bij een veebezetting van circa 3 grootvee-eenheden (GVE) of minder per hectare gras en voedergewassen aan deze voorwaarde wordt voldaan; ook de meeste mest kan dan bij het bedrijf worden afgezet. Omgerekend komt dit uit op ruim 0,3 hectare of meer per GVE. Dit richtgetal is een gemiddelde voor efficiënt producerende veebedrijven. Het getal houdt geen rekening met individuele omstandigheden, bijvoorbeeld een veehouder die veel ruwvoer per ha produceert. Onder de bij het bedrijf behorende landbouwgrond wordt verstaan landbouwgrond in de directe omgeving van het bedrijf waar het bedrijf structureel, bij voorkeur op basis van eigendom of langdurige pacht, over kan beschikken. In de regel is 20 km een afstand waarbinnen een agrarisch bedrijf nog adequaat de bijbehorende grond kan verzorgen en benutten, en daarop toezicht kan uitoefenen.

Naast deze GVE methode kan een gemeente grondgebondenheid als volgt beoordelen:

- Per veehouder op basis van individuele gegevens bepalen hoeveel hectares de veehouder in gebruik/ beheer moet hebben voor de gewenste mate van zelfvoorziening. Deze methode houdt rekening met individuele omstandigheden en biedt ruimte voor maatwerk. Per bedrijf zijn gegevens nodig over de omvang van de vee-stapel en de hoeveelheid grond in gebruik en beheer, productie en samenstelling

van melk, mest en ruwvoer en mestafzet. Deze gegevens staan meestal in het bedrijfsplan. Met uitzondering van de ruwvoerproductie, betreft het gegevens die de veehouder standaard bijhoudt en jaarlijks aanlevert bij het Ministerie van EZ (Dienst Regelingen);

- Een combinatie van verschillende gegevens/ indicatoren, bijvoorbeeld voldoende areaal grond in de omgeving voor ruwvoerproductie, mestafzet en weidegang, ligging van stallen t.o.v. aangrenzende gronden, type stalsysteem en feitelijke inrichting van de stal, milieuvergunning/melding, metingen. Ook gemiddelde verhoudingsgetallen van aantal dieren per ha of gemiddelde grondoppervlak per bedrijfsomvang kunnen indicaties geven; fijnregulering vindt vervolgens plaats via de mest- en milieuregeling. Dit vergt een goede onderbouwing per geval.

De provincie onderkent dat een groeiend bedrijf soms niet meteen over de benodigde grond beschikt. In dat geval zal aannemelijk gemaakt moeten worden dat het bedrijf binnen redelijke tijd over de grond kan beschikken. Dit kan op basis van het bedrijfsplan.

De gemeente Littenseradiel heeft circa 11.643 ha landbouwgrond beschikbaar, waarvan veruit het grootste deel wordt gebruikt als grasland en voor het verbouwen van ruwvoergewassen. Uitgaande van een veebezetting van 3 GVE per hectare kan in de gemeente maximaal 34.929 GVE worden gehouden (11.643×3 GVE). Doorrekening van de ammoniakemissie op basis van de huidige richtlijn voor grondgebondenheid leidt tot een afname van 73% ten opzichte van het voornemen (de worst case-invulling).

De huidige veestapel heeft een omvang van circa 23.400 GVE. Met het opnemen van de richtlijn, is tot het eind van de looptijd van het bestemmingsplan (2024) nog ruim voldoende landbouwgrond beschikbaar om op een grondgebonden wijze vee te houden in de gemeente Littenseradiel. De trendmatige groei, leidt namelijk tot een veestapel van 26.700 GVE. Bij een versnelde groei van de melkvee-sector is dan nog steeds 8000 GVE ontwikkelingsruimte beschikbaar.

Maximale bouwmogelijkheden beperken (1,5 hectare)

Door de bouwmogelijkheden in het bestemmingsplan te beperken, kan een deel van de potentiële stikstofdepositie worden voorkomen. Een dergelijke maatregel leidt immers tot een beperking van de (theoretische) maximale invulling van de bouwmogelijkheden. Door de maximale omvang van bedrijfskavels te beperken tot maximaal 1,5 hectare, kan circa 39% van de stikstofdepositie worden voorkomen (ten opzichte van het voornemen).

Er wordt bovenstaand gesproken over potentiële stikstofdepositie, omdat lang niet alle bedrijfskavels gebruik zullen maken van de maximale bouwmogelijkheden. Met het beperken van de generieke bouwmogelijkheden worden individuele uitbreidingsplannen onmogelijk gemaakt. Dit verdraagt zich slecht met de flexibiliteit die een kaderstellend plan als het bestemmingsplan Buitengebied zou moeten hebben (uit het oogpunt van een goede ruimtelijke ordening).

Emissiearme stallen

Door het toepassen van luchtwassers kan de ammoniakemissie van intensieve veehouderijen aanmerkelijk worden teruggedrongen (zie bovenstaand). Deze maatregel heeft betrekking op intensieve veehouderijbedrijven, die heel beperkt in het plangebied voorkomen. Het oplossend vermogen van deze maatregel is op gebiedsniveau daarom beperkt. Wel kan dit bij individuele uitbreidingen een oplossing vormen.

Ten behoeve van de melkveehouderij is een roostervloer ontworpen waarmee een reductie van meer dan 50% ammoniakemissie kan worden gerealiseerd ten opzichte van gebruikelijke stalsystemen. Het betreft ligboxstallen met roostervloeren en een bolle rubber toplaag (staltypen A1.9 en A1.10). De ammoniakemissie per dierplaats bedraagt 4,1 kg NH₃ in plaats van 9,5 kg NH₃. De zogenaamde Groene Vlag roostervloer is bedekt met een bolle thermoplastische rubberen toplaag, waardoor de mest en urine er snel vanaf lopen. De vloeren dragen tevens bij aan het dierenwelzijn, doordat de rubberen ondergrond goed is voor de klauwen, de elementen meeveren onder het gewicht van de dieren en het aantal glijpartijen vermindert.

Figuur 1. *Groene Vlag Roostervloer: emissiearm stalsysteem voor melkveehouderijen*

Doorrekening van de totale ammoniakemissie met het toepassen deze maatregel levert het volgende beeld op. Wanneer alle nieuwe rundveestallen worden vormgegeven met dit emissiearme stalsysteem, is er een sprake van een reductie van 36% ten opzichte van het voornemen. Wanneer ook de bestaande stallen worden uitgevoerd met dit stalsysteem kan de totale ammoniakreductie oplopen tot 64% (ten opzichte van het voornemen).

4. 5. Borging in het bestemmingsplan

Combinaties van maatregelen

Het is denkbaar een combinatie van maatregelen te treffen.

Het hanteren van een richtlijn voor de grondgebondenheid en het beperken van de bouw mogelijkheden is niet te combineren, omdat het één maatgevend is ten opzichte van het ander. Immers, door het aanscherpen van de grondgebonden-

heid wordt de veestapel gemaximeerd en doet het niet meer ter zake hoeveel ruimte er binnen de bouwpercelen bestaat. Tabel 4 laat ook zien dat de richtlijn grondgebondenheid veel meer reductie oplevert, dan een maatregel waarbij de bouw mogelijkheden worden beperkt. Combinaties van het aanscherpen van de grondgebondenheid en het beperken van de bouw mogelijkheden zijn daarom niet verder beschouwd.

In tabel 4 is het opnemen van de richtlijn voor grondgebondenheid gecombineerd met het toepassen van emissiearme stallen. Uit de tabel kan worden afgeleid dat het opnemen van een richtlijn voor de grondgebondenheid in combinatie met een emissiearme uitvoering van alle stallen leidt tot voldoende emissiereductie (en ontwikkelingsruimte) voor alle agrarische bedrijven. Bij deze combinatie van maatregelen daalt de ammoniakemissie tot 8% onder het huidige niveau.

Keuze voor een maatregelenmix

De analyse van maatregelen laat zien, dat met het hanteren van de richtlijn voor grondgebondenheid al 73% van de maximale ammoniakemissie wordt vermeden. Deze maatregel is zeer effectief en past binnen het provinciale landbouwbeleid. Deze maatregel wordt zodoende opgenomen in het bestemmingsplan. Na het vaststellen van de nieuwe Verordening Romte door de Provincie, moet overigens wel worden bekeken, of de regeling in het bestemmingsplan nog moet worden aangepast.

Werking van de richtlijn grondgebondenheid

In de begrippen van de planregels wordt bij het begrip 'grondgebonden agrarische bedrijfsvoering' verwezen naar de toelichting van het bestemmingsplan. In de toelichting wordt een richtlijn beschreven, waarmee wordt bepaald in welke mate agrarische bedrijven grondgebonden zijn. Het gaat om een richtlijn, waar gemotiveerd van kan worden afgeweken. De richtlijn is in de eerste plaats bedoeld om "footloose" bedrijven en melkveehouderijen met weinig grond tegen te gaan. In bepaalde gevallen kan er toch sprake zijn van een grondgebonden bedrijf als niet aan de richtlijn wordt voldaan. Bijvoorbeeld omdat de bijbehorende gronden net over de gemeentegrens liggen of wanneer een boer door scherp boeren het benodigde ruwvoer kan verbouwen. Dit moet per individueel gevallen worden beoordeeld.

Naast maatregelen op planniveau, blijven (aanvullende) maatregelen op projectniveau noodzakelijk. De verwachting is dat op bedrijfsniveau voldoende invulling kan worden gegeven aan het reduceren van de emissietoename. Naast het emissiearm uitvoeren van stallen zijn immers ook andere maatregelen op bedrijfsniveau mogelijk die in deze aanvulling niet nader zijn gekwantificeerd (zie paragraaf 4.4). Met het gebruiksverbod wordt het treffen van aanvullende maatregelen afgedwongen.

Werking van het gebruiksverbod

In artikel 46.1 van de planregels is een gebruiksverbod opgenomen. Het gebruik van gronden en gebouwen waarbij een toename van de stikstofemissie plaatsvindt is niet toegestaan. Een uitzondering daarop is toegestaan wanneer 'toename van stikstofdepositie op het maatgevende gevoelige Natura 2000-gebied wordt gesaldeerd door een in ieder geval gelijkwaardige afname van depositie uit andere bronnen'. Aan deze voor-

waarde kan worden voldaan door binnen het bedrijf een emissiearm staltype toe te passen (intern salderen), door het stikstofsaldo van een stoppend agrarisch bedrijf over te nemen (extern salderen) of door een combinatie van beide.

Tot slot moet nogmaals worden benadrukt dat het maatregelenpakket is afgestemd op de maximale invulling van het bestemmingsplan. Gelet op de trends in de afgelopen jaren ligt het niet voor de hand dat deze maximalisatie van de bouwmogelijkheden ook daadwerkelijk zal plaatsvinden. Naar verwachting zullen in de komende 10 jaar immers ook verschillende bedrijven stoppen. Van deze bedrijven kan stikstofsaldo worden aangewend voor de groei van andere bedrijven.

Het is daarom realistisch om te verwachten dat met het opnemen van de richtlijn voor grondgebondenheid en een gebruiksverbod voldoende ontwikkelingsruimte kan worden gecreëerd voor de uitbreiding van agrarische bedrijven.

4. 6. Toekomstige situatie onder de Programmatische Aanpak Stikstof

Het Rijk werkt al een aantal jaren aan het opstellen van de *Programmatische Aanpak Stikstof* (PAS). De PAS gaat uit van het principe van salderen: door het treffen van generieke maatregelen blijft de achtergronddepositie dalen en wordt tevens ontwikkelingsruimte gecreëerd voor individuele uitbreidingen. Daarnaast worden herstelmaatregelen getroffen en aangepast beheer ingezet om de ecologische condities in de Natura 2000-gebieden te verbeteren.

In de PAS wordt tevens een categorie projecten aangewezen die (voor het aspect stikstofdepositie) wordt vrijgesteld van toetsing aan de *Natuurbeschermingswet*. Het betreft projecten met een beperkte (individuele) bijdrage aan de stikstofdepositie. Naar verwachting zal de uitbreiding van agrarische bedrijven in de gemeente Littenseradiel onder deze categorie gaan vallen, omdat de bedrijven allemaal op grote afstand van gevoelige habitats in Natura 2000 zijn gelegen.

De regeling die is opgenomen in het bestemmingsplan sluit in beginsel aan bij het PAS, omdat er mogelijkheden in zitten om projecten te salderen. Met het in werking treden van het PAS wordt als het ware voor alle uitbreidingen gemotiveerd op welke wijze wordt gesaldeerd. Een toename van de ammoniakemissie van een individueel agrarisch bedrijf is daardoor niet langer strijdig met het bestemmingsplan. Naar verwachting treedt de PAS in werking in 2014.

5. EFFECTEN VOOR DE WEIDEVOGELSTAND

In paragraaf 5.1 wordt het advies van de Commissie mer met betrekking tot de effecten voor weidevogels samengevat. Vervolgens wordt ingegaan op de effecten voor weidevogels binnen weidevogelreservaten (paragraaf 5.2) en daarbuiten (paragraaf 5.3).

5. 1. Advies van de Commissie mer

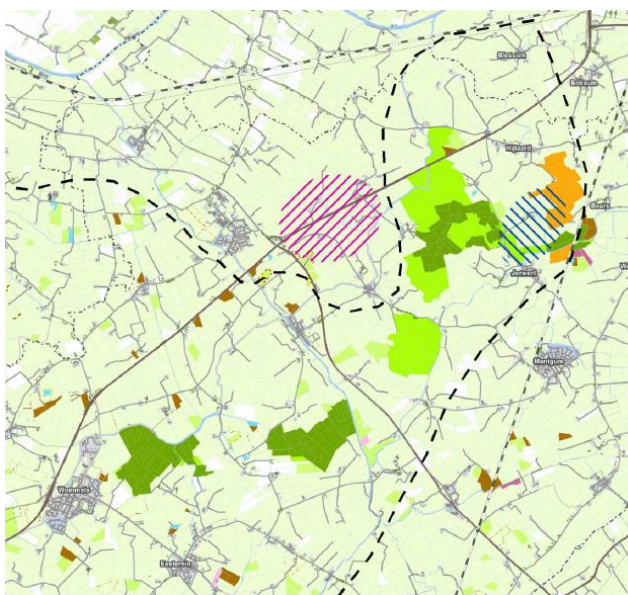
De Commissie constateert dat een aantal werkzaamheden in het landelijk gebied gevolgen kan hebben voor de waterhuishouding in het gebied (drainage of het verdiepen van sloten). In combinatie met de egalisatie van percelen kunnen deze werken effecten hebben op de weidevogelstand. De Commissie adviseert daarom om deze effecten te beschrijven en indien nodig, in te gaan op mitigerende maatregelen.

5. 2. Weidevogels binnen weidevogelreservaten

Huidige situatie in de weidevogelreservaten

In het plangebied liggen de gebieden Skrok, Skins en de Lionserpolder. Er zijn enkele omstandigheden die deze gebieden maken tot weidevogelreservaten:

- de gronden worden op weidevogelvriendelijke wijze beheerd. Skrok, Skins en een deel van de Lionserpolder zijn in eigendom van Natuurmonumenten. In de Lionserpolder is een deel in beheer middels particulier natuurbeheer;
- waar mogelijk is de waterhuishouding en inrichting is afgestemd op weidevogels;
- de gebieden zijn vanwege de rust en openheid geschikt voor weidevogels.

Figuur 2. Weidevogelreservaten in de gemeente Littenseradiel (groen) (bron: E. Wymenga, 2012)

Figuur 3. *Het waterbeheer in weidevogelreservaten is zoveel mogelijk afgestemd op deze soorten*

Figuur 4. *De Lionerpolder is onregelmatig en kleinschalig verkaveld*

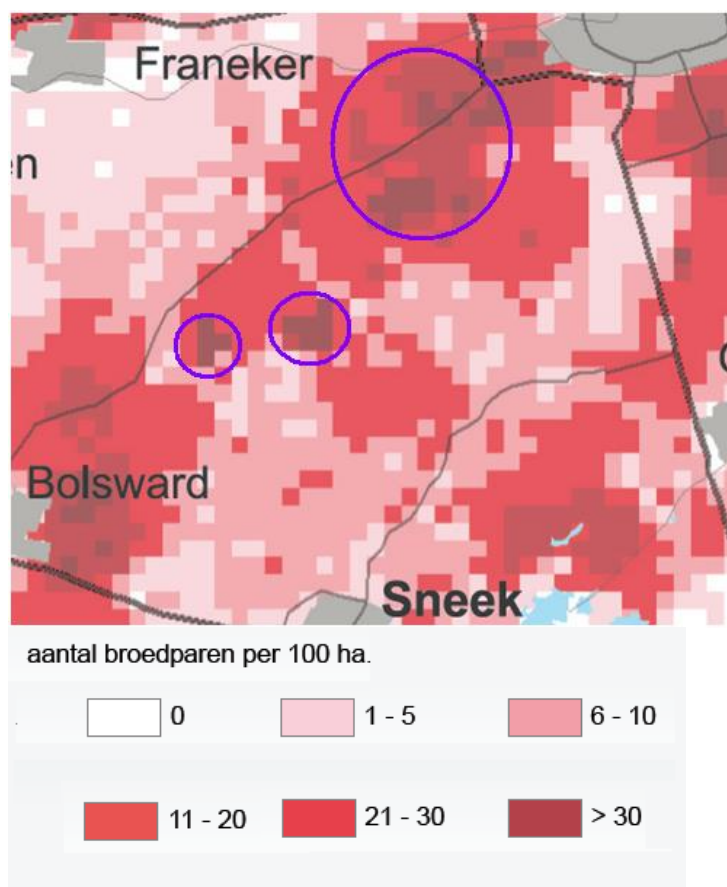
De grutto, de kievit, de tureluur en de veldleeuwerik horen tot de vaste bezoekers van de weidevogelgebieden. In het natte deel van het reservaat zoeken lepelaar, scholekster en smient hun voedsel. Ook worden in de Lionerpolder kemphanen, goudplevieren en ganzen gesignaleerd (bron: Natuurmonumenten).

Exacte gegevens van de weidevogelstand in deze gebieden zijn niet voorhanden. Wel wordt geconstateerd dat de weidevogelreservaten leiden tot een hogere soortendichtheid dan gangbaar weiland (zie onderstaande tabel). Daarnaast is bekend dat grotere samenhangende gebieden (weidevogelkerngebieden) leiden tot een meer stabiele weidevogelpopulatie (zie bijvoorbeeld E. Wymenga, 2012).

Periode	Periode 1998-2000			Periode 2007-2009		
Soort/dichtheid	Gangbaar	Beheer	Reservaat	gangbaar	beheer	Reservaat
Scholekster	11,54	17,73	14,93	12,75	10,80	10,31
Kievit	16,27	25,80	33,00	14,66	20,71	32,89
Grutto	8,81	34,70	32,08	8,73	12,62	36,19
Tureluur	4,64	12,33	16,05	7,52	8,53	19,94
Watersnip	0,01	0,84	3,91	0,02	0,19	3,44
Slobeend	0,52	1,56	5,82	0,14	0,38	1,45
Zomertaling				1,25	0,89	4,93
Veldleeuwerik	3,46	6,92	8,66	1,6	3,88	8,45
Graspieper	5,90	6,97	11,54	5,34	5,91	13,5
Totaal	41,26	90,56	96,06	43,66	52,66	99,33

Tabel 6 Gemiddelde soortendichtheid per 100 ha (bron: Wymenga en Melman, 2011)

De hogere weidevogeldichtheid in de reservaten is ook terug te vinden op een indicatieve kaart van de gruttodichtheid in Nederland (bron: www.grutto.nl). Deze kaart is in de onderstaande figuur weergegeven. De weidevogelreservaten Skrok, Skrins en Lionserpolder zijn indicatief weergegeven met paarse cirkels.

Figuur 5. Gruttodichtheid in de Skrok, Skrins en Lionserpolder (www.grutto.nl)

Bescherming in het bestemmingsplan

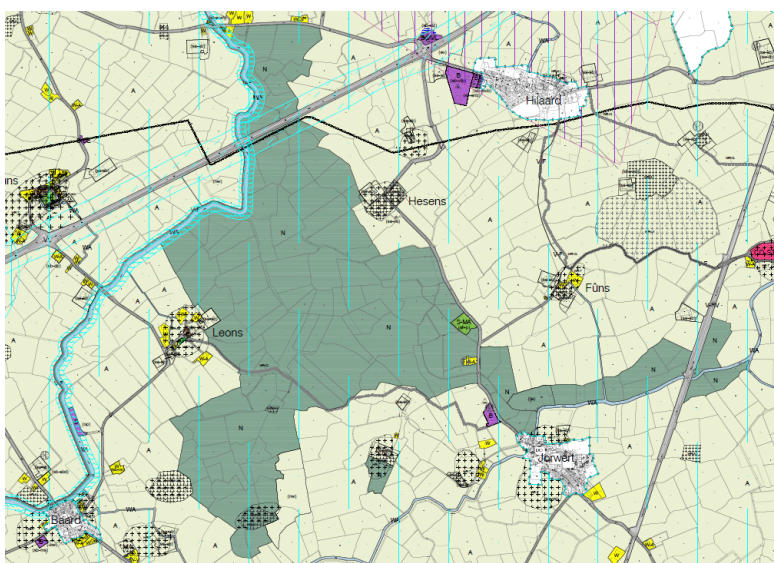
In het bestemmingsplan hebben de weidevogelreservaten de bestemming 'Natuur' gekregen. Het behoud en herstel van natuurwaarden staat in deze bestemming centraal. Ondergeschikt aan de bestemming is agrarisch medegebruik en extensieve recreatie toegestaan. Binnen deze bestemming mag niet worden gebouwd.

Voor het uitvoeren van verschillende aanlegwerkzaamheden moet een omgevingsvergunning worden aangevraagd, tenzij het gaat om het normale onderhoud van het natuurgebied (zie onderstaand kader). Bij het verlenen van de vergunning wordt getoetst aan de landschappelijke en natuurlijke waarden van het gebied. Door het opnemen van de vergunningplicht wordt voorkomen dat er werkzaamheden worden uitgevoerd die leiden tot een onaanvaardbare aantasting van deze waarden.

19.4.1. Vergunningplicht

Voor de volgende werken, geen bouwwerken zijnde, en werkzaamheden is een omgevingsvergunning vereist:

- a. het ontginnen, ontgronden, egaliseren, af- en/of vergraven van gronden;
- b. het aanplanten en/of verwijderen van bomen en/of houtgewas;
- c. het dempen, graven, verdiepen en/of verbreden van sloten, poelen en/of andere watergangen en/of -partijen;
- d. het aanbrengen of verwijderen van dijken, dammen en kaden;
- e. het aanleggen van voorzieningen ten behoeve van het recreatief medegebruik en/of het educatief medegebruik;
- f. het aanleggen van ondergrondse of bovengrondse transport-, energie- en/of communicatieleidingen en de daarmee verband houdende constructies, installaties of apparatuur, met uitzondering van het aanbrengen van leidingen ten behoeve van de aansluiting van percelen op het openbare voorzieningennet.

Figuur 6. *Uitsnede van de verbeelding: de weidevogelreservaten hebben in het bestemmingsplan een natuurbestemming (N) gekregen*

Mogelijke effecten van het bestemmingsplan

Omdat in het bestemmingsplan geen bouwmogelijkheden zijn opgenomen in de bestemming 'Natuur', zijn nieuwe verstoringsbronnen binnen de weidevogelreservaten uitgesloten.

In theorie kunnen aanlegwerkzaamheden in het gebied wel negatieve gevolgen hebben voor de weidevogelstand. Denk aan het egaliseren van gronden of het verdiepen van sloten (beïnvloeding lokale grondwaterstand) of het ontsluiten van het gebied voor recreatief medegebruik. Gelet op de eigendomsituatie van de gronden (Natuurmonumenten) en de doelstelling voor deze gebieden (weidevogelreservaat), ligt onevenredige aantasting van de natuurwaarden echter niet voor de hand. De mogelijke effecten van het bestemmingsplan op de weidevogelreservaten worden daarom gewaardeerd als neutraal (0).

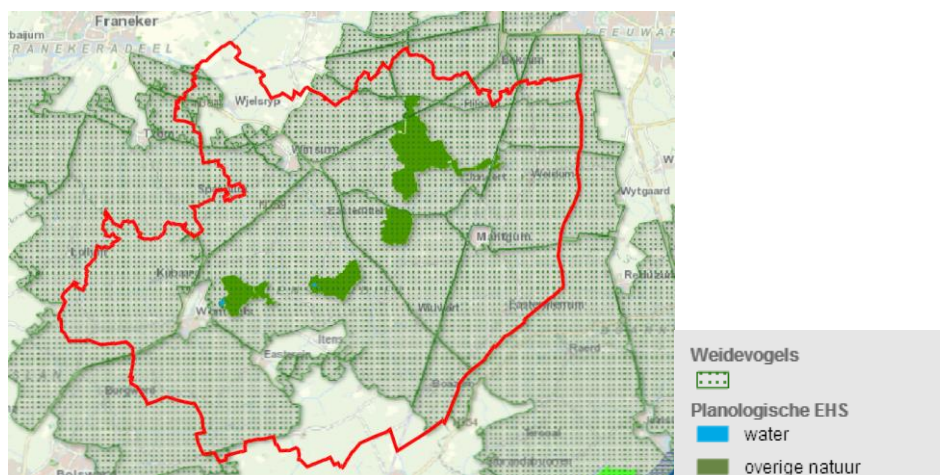
De effecten voor weidevogels worden echter in grotendeels bepaald door ingrepen en werkzaamheden buiten de bestemming 'Natuur'. In de volgende paragraaf volgt een afweging van de effecten buiten deze reservaten.

Mitigerende maatregel

Hoewel effecten binnen de weidevogelreservaten niet voor de hand liggen, wordt voor de zekerheid nog een maatregel aan het plan toegevoegd: het verdiepen van sloten en het vergraven van gronden binnen de bestemming 'Natuur' mag niet leiden tot een structurele verlaging van de grondwaterstand.

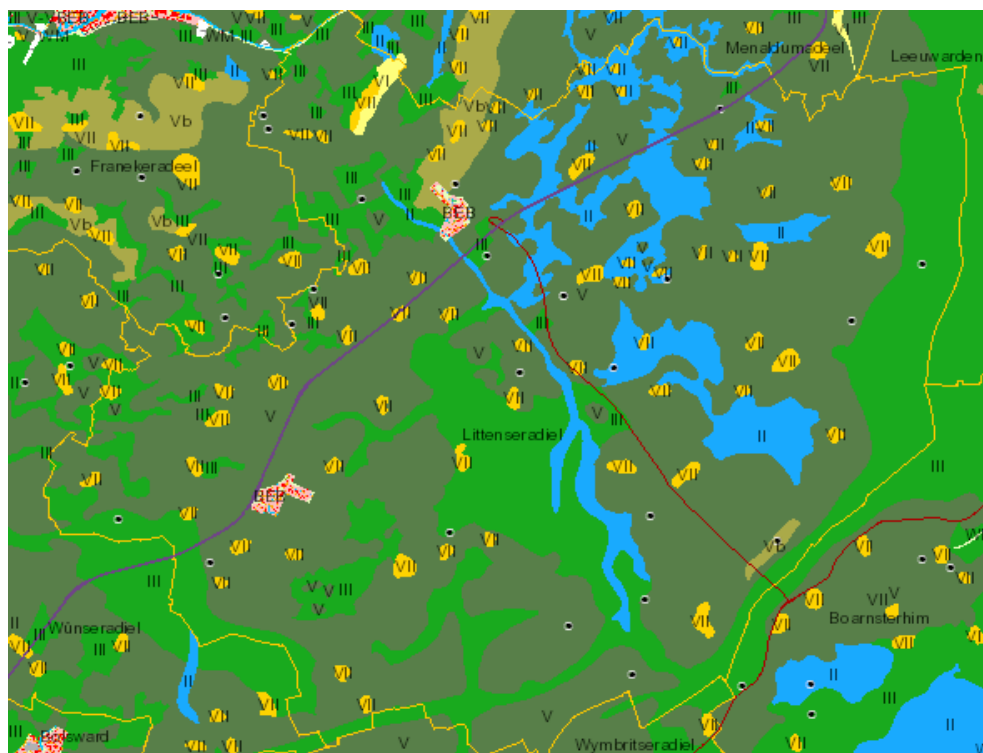
5. 3. Weidevogels buiten de weidevogelreservaten**Huidige situatie buiten de weidevogelreservaten**

Buiten de reservaten is het landelijk gebied vanwege de openheid, het graslandkarakter en (relatieve) rust in beginsel ook geschikt voor weidevogels. Vrijwel het hele plangebied (buiten de kernen) komt in aanmerking voor een beheersvergoeding voor agrarisch natuurbeheer van de Provincie Fryslân (zie onderstaande figuur). Agrarisch natuurbeheer gebeurt echter op vrijwillige basis. Het provinciaal beleid geeft dus geen duurzame garantie voor het in stand houden van de weidevogelpopulatie.

Figuur 7. *Ecologische hoofdstructuur en weidevogelgebieden*

Daarbij komt dat veel delen van het plangebied niet zijn ingericht voor weidevogelbeheer. Van groot belang daarbij is de grondwaterstand. Uit de onderstaande figuur kan worden afgeleid dat de laagste grondwaterstand (in de zomer) in een groot deel van het gebied dieper dan 80 cm onder het maaiveld (grondwatertrap III of IV). Veel weidevogelsoorten prefereren een grondwaterstand tussen 40-50 cm onder het maaiveld, met lokale plasdras-situaties (0-20 cm onder het maaiveld).

■ I = H <40 L <50	■ Va = H <25 L >120
■ II = H <40 L 50-80	■ bVa = H <25 L >120 buitendijks
■ IIa = H <25 L 50-80	■ sVa = H <25 L >120 schijnspiegels
■ II* = H 25-40 L 50-80	■ V* = H 25-40 L >120
■ IIb = H 25-40 L 50-80	■ Vb = H 25-40 L >120
■ III = H <40 L 80-120	■ bVb = H 25-40 L >120 buitendijks
■ IIIa = H <25 L 80-120	■ sVb = H 25-40 L >120 schijnspiegels
■ III* = H 25-40 L 80-120	■ VI = H 40-80 L >120
■ IIIb = H 25-40 L 80-120	■ bVI = H 40-80 L >120 buitendijks
■ IV = H >40 L 80-120	■ sVI = H 40-80 L >120 schijnspiegels
■ IVc = H 80-120 L 80-120	■ VII = H 80-140 L >120
■ IVu = H 40-80 L 80-120	■ bVII = H 80-140 L >120 buitendijks
■ V = H <40 L >120	■ sVII = H 80-140 L >120 schijnspiegels
■ bV = H <40 L >120 buitendijks	■ VII* = H >140 L >160
■ sV = H <40 L >120 schijnspiegels	■ VIII = H >140 L >160

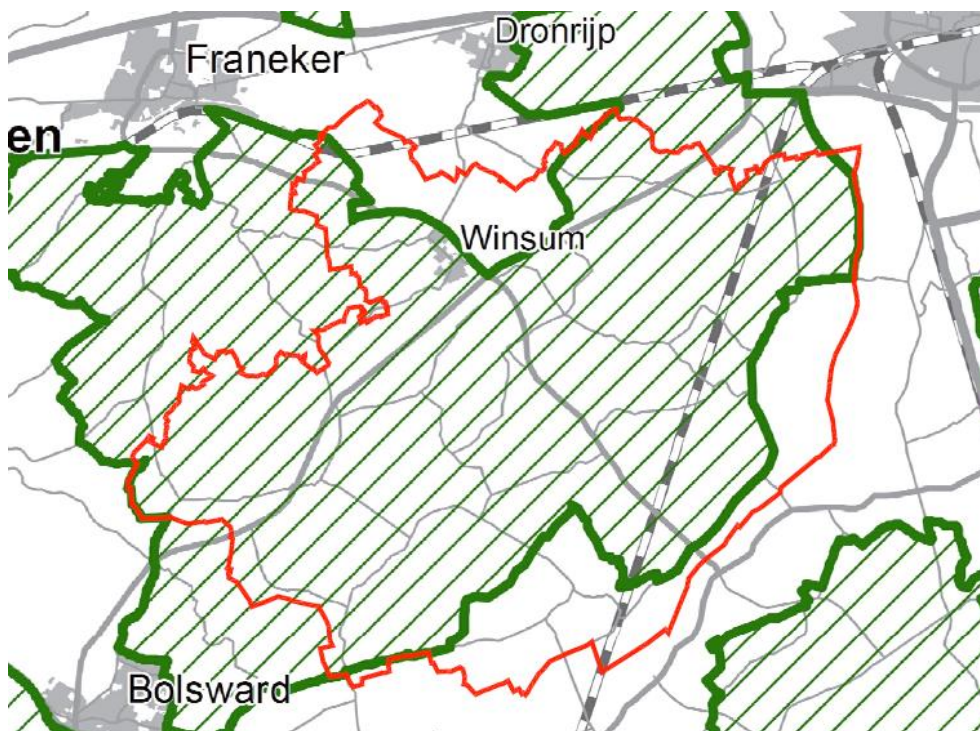
Figuur 8. *Grondwatertrappen in de gemeente Littenseradiel (bron: www.bodemdata.nl)*

Naast de waterstand speelt de verkaveling van het gebied een rol. Een kleinschalige verkaveling met veel sloten, draagt bij aan een lagere predatiedruk door grondpredatoren (o.a. vos, hermelijn). In een aantal deelgebieden komt nog een kleinschalige en onregelmatige verkaveling voor. Daarbij gaat het om vroegere geulensystemen die afwaterden op de voormalige Middelsee (vergelijk figuur 4).

Een groot deel van het plangebied kan dus worden geclassificeerd als ‘gangbaar’ weiland of als weiland waar agrarisch natuurbeheer wordt toegepast. De weidevogeldichtheid ligt in deze gebieden lager dan in de weidevogelreservaten. Zie ook tabel 6.

Nieuw provinciaal beleid

Overigens heeft de provincie nieuw weidevogelbeleid in voorbereiding. Daarbij wordt ingezet op een gerichtere inzet van agrarisch natuurbeheer in een aantal kerngebieden: de zogenaamde weidevogelkansgebieden. Daarnaast vindt via de Verordening Romte planologische bescherming van de rust en openheid in deze gebieden plaats. Een groot deel van de gemeente Littenseradiel kan als weidevogelkansgebied worden aangemerkt (zie onderstaande figuur).

Figuur 9. Ligging van de (nieuwe) weidevogelkerngebieden ten opzichte van de gemeente Littenseradiel

Bescherming in het bestemmingsplan

Het grootste deel van het plangebied krijgt in het nieuwe bestemmingsplan de bestemming 'Agrarisch'. Deze bestemming is vergelijkbaar met de geldende bestemming. Deze bestemming bevat wijzigingsbevoegdheden en afwijkingsbevoegdheden om verschillende ontwikkelingen mogelijk te maken. Na een aanvullende toetsing kan het college gebruik maken van deze flexibiliteitsbepalingen. Het gaat om de volgende mogelijkheden:

- Uitbreiding van agrarische bedrijven (deels bij recht, deels bij wijziging);
- Verplaatsing van agrarisch bedrijven (wijziging);
- Realiseren van (recreatieve) nevenactiviteiten (deels bij recht, deels bij afwijking). Grotere ontwikkelingen zoals kleinschalige kampeerterreinen, worden op basis van een omgevingsvergunning (afwijking) toegestaan;
- Realiseren van opgaande beplanting, bijvoorbeeld in de vorm van fruitteelt (afwijking). Deze mogelijkheid is niet bij recht opgenomen, zodat het college kan sturen op de plek van nieuwe opgaande teelten. Daarmee wordt het open karakter van het plangebied beschermd;
- Voor verschillende werkzaamheden is een vergunningplicht opgenomen (zie onderstaand kader).

Vanwege de grootschalige openheid, zijn in Middelzeegebied geen mogelijkheden om agrarische bedrijven te verplaatsen of opgaande beplanting te realiseren.

3.6.1. Vergunningplicht

Voor de volgende werken, geen bouwwerken zijnde, en werkzaamheden is een omgevingsvergunning vereist:

- a. het verharden van perceel- en/of kavelontsluitingswegen buiten het bouwvlak met een grotere breedte dan 4,00 m;
- b. het aanleggen van voorzieningen ten behoeve van het extensief dagrecreatief medegebruik en/of het educatief medegebruik;
- c. het kappen of rooien van singelbeplanting (bomen en struiken) en andere waardevolle hoogopgaande beplanting;
- d. het aanleggen van nieuwe fiets- en/of voetpaden en het verleggen en/of verbreden van bestaande fiets- en voetpaden;
- e. het verrichten van exploratie- en/of exploitatieboringen, alsmede het verrichten van seismologisch onderzoek;
- f. het aanleggen van weilanddepots;
- g. het gedeeltelijk verwijderen van een bouwwerk met een waardevolle hoofdvorm voor zover de gronden zijn voorzien van de aanduiding "specifieke bouwaanduiding - waardevolle hoofdvorm";
- h. het (gedeeltelijk) verwijderen van karakteristieke gebouwen, ter plaatse van de aanduiding "karakteristiek".

Mogelijke effecten van het bestemmingsplan

Uitbreiding van agrarische bedrijven

Een vergroting van de agrarische bedrijfskavels betekent een toename van de bebouwing. Deze bebouwing wordt echter aansluitend aan de bestaande bebouwde percelen gerealiseerd. Voor de weidevogels is deze verdichting van het landschap zo beperkt dat er geen negatieve effecten zullen optreden.

Het vergroten van de agrarische bedrijfskavels kan er toe leiden dat de dierenaantallen toenemen. Dit kan weer leiden tot een intensiever graslandgebruik in het plangebied, hetgeen negatieve effecten kan hebben op de weidevogels. De omvang van de veestapel wordt uiteindelijk gereguleerd door de mestwetgeving, waarmee het vormen van een mestoverschot tegen wordt gegaan (-/0).

Verplaatsing van agrarische bedrijven

Verplaatsing van agrarische bedrijven leidt tot een nieuwe verstoringsbron in het open landschap. Verplaatsing is zeer incidenteel aan de orde en gaat altijd gepaard met het opheffen van een bestaand agrarisch bedrijf. Per saldo nemen de dierenaantallen en het grondgebruik hierdoor licht toe (-/0).

Kleinschalige kampeerterreinen

Realisatie van kleinschalige kampeerterreinen kan gevolgen hebben voor weidevogels vanwege verstoring van gebieden met een rustig en open karakter. De verblijfsrecreatieve ontwikkelingen vinden plaats op en rond de bestaande boerenerven. Op deze erven is reeds sprake van verstoring. De aanleg van kleinschalige kampeerterreinen leidt tot een grotere verstoringscontour. De directe omgeving van de boerenerven wordt daarmee iets minder geschikt voor weidevogels.

De toename van verblijfseenheden leidt ook tot meer recreanten in het gebied. Deze recreanten zullen echter gebruik maken van bestaande wegen en routes.

Hier vindt al verstoring plaats. Over het algemeen treedt bovendien bij deze voor-spelbare bewegingen gewinning op bij weidevogels (Krijgsveld, 2008). Geconclu-deerd wordt dat alleen licht negatieve effecten aan de orde kunnen zijn (-/0).

Recreatief medegebruik

Het aanleggen van nieuwe fiets en voetpaden, kan leiden tot verstoring van waar-devolle weidevogelleefgebieden. De verstoring van nieuwe fiets of voetpaden is enkele tientallen tot honderden meters. Afhankelijk van de locatie heeft dit be-perkt negatieve tot negatieve gevolgen (-/0 tot -).

Drainage en egalisatie

Waterpeilen in het plangebied worden geregeld via peilbesluiten. Dit is een be-voegdheid van Wetterskip Fryslân. Grootschalige aanpassingen van het oppervlak-tewaterpeil vallen daarom buiten de reikwijdte van het bestemmingsplan. Het egaliseren van gronden, verdiepen van sloten of het aanleggen van drainage zijn op basis van het bestemmingsplan rechtstreeks toegestaan. Beïnvloeding van de lokale grondwaterstand is daardoor wel mogelijk.

Microreliëf en slecht ontwaterde percelen zijn van belang voor weidevogels. De voedselbeschikbaarheid is daar groter. De mogelijkheden om deze lokale verschil-len in de waterhuishouding op te heffen, zijn daarom nadelig voor de weidevogel-stand buiten de weidevogelreservaten. De effecten van deze werkzaamheden worden beperkt negatief (-/0) gewaardeerd.

Hierbij wordt benadrukt dat het oppervlaktewaterpeil dat door het Wetterskip wordt gereguleerd het belangrijkste instrument is om de waterhuishouding in het plangebied te reguleren. Veranderingen in het waterpeil kunnen zeer positief (++) tot zeer negatief (--) uitpakken voor de weidevogels. Regulering van het opper-vlaktewaterpeil valt echter buiten het bestemmingsplan.

Opgaande teelten

Het realiseren van opgaande teelten of beplanting vormt een aantasting van de openheid in het gebied. Daarnaast kunnen nieuwe bomen een broedplaats of schuilplaats vormen voor vogels als de buizerd of kraaiachtigen. Daarmee kan nieuwe opgaande beplanting tot een toename van de predatiedruk voor weide-vogels leiden. Opgaande teelten zijn toegestaan via een afwijkingsbevoegdheid, waardoor het college de mogelijkheid heeft om waardevolle weidevogelgebieden te ontzien. De effecten zijn beperkt negatief (-/0).

Mitigerende maatregelen

De meest mitigerende maatregelen om de weidevogelstand in het plangebied te beïnvloeden vallen buiten de reikwijdte van het bestemmingsplan. Het betreft enerzijds het agrarisch natuurbeheer (via provinciale subsidies) en de beïnvloe-ding van het oppervlaktewaterpeil (bevoegdheid Wetterskip).

Mozaïekbeheer

In de provincie Fryslân blijkt het gevoerde mozaïekbeheer voor de grutto een goed ef-fect op de gruttostand te hebben (Provincie Fryslân, 2006). Mozaïekbeheer is een zoda-nige afwisseling in grondgebruik dat zo'n gebied voldoende perspectief biedt voor ves-

tiging, legsels en jongen van grutto-broedparen, om uiteindelijk voldoende uitvliegsucces te hebben voor het minimaal in stand kunnen houden van de populatie.

Maatregelen die in het kader van het bestemmingsplan kunnen worden getroffen zijn de volgende:

- mogelijkheden voor nieuwe fiets- en voetpaden en nieuwe dagrecreatieve voorzieningen worden gebundeld in gebieden waar reeds verstoring aanwezig is. Bijvoorbeeld langs wegen of vaarroutes. Effecten voor weidevogels zijn daarmee ten hoogste beperkt negatief doordat bestaande routes intensiever worden gebruikt (-/0);
- aanvullende bescherming van de nieuwe weidevogelkansgebieden, door nieuwe fiets- en voetpaden en dagrecreatieve voorzieningen pas toe te staan na een aanvullende afweging (-/0);
- het uitsluiten van de verplaatsing van agrarische bedrijven naar de weidevogelkansgebieden (-/0);
- het aanleggen van drainage, het verdiepen van sloten en het vergraven van gronden wordt in de bestemming 'Agrarisch' opgenomen als vergunningplichtig werk. Aan de omgevingsvergunningplicht wordt een criterium toegevoegd dat het verdiepen van sloten en het vergraven van gronden niet mag leiden tot een verlaging van de grondwaterstand in weidevogelgebieden. Daarmee worden effecten voor de meest kwetsbare gebieden vermeden (0);
- De waarde van het gebied voor weidevogels wordt bij de toetsingscriteria voor vergunningplichtige werkzaamheden expliciet genoemd, zodat hier bij het verlenen van omgevingsvergunningen specifiek rekening mee wordt gehouden.

Het college kiest voor:

- *aanvullende bescherming van de nieuwe weidevogelkansgebieden, door nieuwe fiets- en voetpaden en dagrecreatieve voorzieningen pas toe te staan na een aanvullende afweging (-/0);*
- *het uitsluiten van de verplaatsing van agrarische bedrijven naar de weidevogelkansgebieden (-/0);*
- *het opnemen van de waarde voor weidevogels als toetsingscriterium voor omgevingsvergunningplichtige werkzaamheden.*

Bundeling van nieuwe paden en dagrecreatieve voorzieningen langs bestaande routes, wordt als te beperkend ervaren. Het toevoegen van een aanvullende toets stelt het bestuur beter in staat om maatwerk te leveren. De aanwezige waarden zijn immers niet in alle gevallen hetzelfde. Het aanleggen van nieuwe paden en dagrecreatieve voorzieningen wordt daardoor niet op voorhand onmogelijk gemaakt.

Het opnemen van een vergunningplicht voor het aanleggen van drainage, het verdiepen van sloten en het vergraven van gronden wordt niet overgenomen. Het provinciaal beleid ziet op de bescherming van rust en openheid van de gemeenten. De genoemde werkzaamheden hebben daarmee geen relatie. Bovendien is het peilbeleid van het Wetterskip van groter belang voor het waterpeil in de weilanden dan de werkzaamheden die het bestemmingsplan toestaat.

6. GEURHINDER

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de aanbeveling van de Commissie mer ten aanzien van het aspect geurhinder.

6. 1. Aanbeveling Commissie mer

Tot slot beveelt de Commissie aan om bij de definitieve besluitvorming over het bestemmingsplan op basis van bestaande informatie aan te geven of en zo ja hoe in het bestemmingsplan zal worden gestuurd op het aspect geur. Dit ziet zij echter niet als een essentiële tekortkoming.

6. 2. Wettelijk kader geurhinder

Geurhinder is een aspect dat voor een groot deel wordt geregeld via sectorale wetgeving. Akkerbouwbedrijven en kleinschalige veehouderijen vallen daarbij onder de algemene regels van het *Activiteitenbesluit*. Op basis van het besluit gelden vaste afstanden waarbij rekening moet worden gehouden bij de nieuwbouw van stallen of de bouw van nieuwe geurgevoelige objecten zoals woningen. Deze afstanden zijn afhankelijk van de gebiedscontext. Ten opzichte van geurgevoelige bestemmingen in het buitengebied gelden kleinere afstanden (25 of 50 meter) dan ten opzichte van geurgevoelige bestemmingen in de kom (50 of 100 meter).

Grotere (vergunningplichtige) veehouders of bedrijven met dieren waarvoor geurremissiefactoren zijn vastgesteld, vallen onder de *Wet geurhinder en veehouderij*. Op basis van deze wet gelden geurnormen én vaste afstanden. In reconstructiegebieden is een hogere geurbelasting toegestaan.

Aanvullend op de bovenstaande kaders, heeft de gemeente Littenseradiel gebruik gemaakt van de bevoegdheid om een geurverordening vast te stellen. Met deze verordening geldt voor een aantal met name genoemde agrarische bedrijven een afwijkend afstandscriterium. Daarmee is voorkomen dat agrarische bedrijven vergunningplichtig worden, doordat zij, als gevolg van een historisch gegroeide situatie, op korte afstand van woningen liggen.

6. 3. Geurhinder in het bestemmingsplan

Een bestemmingsplan kan worden benut om nieuwe geurknelpunten te voorkomen. In het nieuwe bestemmingsplan buitengebied is op de volgende manieren rekening gehouden met het aspect geur:

- bij het tekenen van de bouwpercelen op de verbeelding, is de groei ruimte van de agrarische bedrijven op een manier aangeduid, dat zij niet leiden tot geurhinder voor bestaande woningen;
- bij verdere vergroting van agrarisch bouwpercelen via een wijzigingsbevoegdheid, moet worden getoetst of er geen sprake is van onaanvaardbare geurhinder.

7. CONCLUSIE EN VORMING VORKEURSAALTERNATIEF

7. 1. Mitigerende maatregelen

In het voorontwerpbestemmingsplan zijn (mede op basis van het planMER) de volgende maatregelen opgenomen om milieueffecten te mitigeren:

- er is een beeldkwaliteitsplan opgenomen, waarmee nieuwe ontwikkelingen altijd worden getoetst aan de kernkwaliteiten van het landschap. Negatieve effecten voor het landschap worden daardoor uitgesloten. Wel kunnen er nog beperkt negatieve effecten (-/0) overblijven, omdat een perceel op microniveau wellicht goed is ingepast, maar macroniveau leidt tot verandering van het landschap (minder openheid, etc);
- door het opnemen van een richtlijn voor de grondgebondenheid, is de vee-dichtheid in het gebied begrensd. Daarmee wordt effecten op het gebied van stikstofdepositie, geuremissie, verkeershinder en dergelijk beperkt gehouden;
- het opnemen van een gebruiksregel, dwingt af dat aanvullende ammoniakreducerende maatregelen op bedrijfsniveau worden getroffen;
- met verschillende wijzigingsbevoegdheden kunnen agrarische bestemmingen worden omgezet naar een woonbestemming of een niet-agrarische bestemming. Het betreft hier een faciliterend instrument. Omzetting van een bestemming kan niet worden afgedwongen;
- bij het tekenen van de bouwpercelen, ligt de groeirimte voor agrarische bedrijven in een richting waar geen hinder voor woningen aan de orde is.

Op basis van deze aanvulling wordt er voor gekozen om de volgende maatregelen in het ontwerpbestemmingsplan op te nemen:

- Het bestemmingsplan gaat uit van maximaal 5 bedrijfsverplaatsingen. In de wijzigingsbevoegdheid wordt aangegeven dat deze maximaal 5 keer mag worden toegepast;
- Rondom de bestemming 'Natuur' wordt een bufferzone opgenomen van 250 meter waarbinnen geen bedrijfsverplaatsingen zijn toegestaan. Ook binnen de weidevogelkansgebieden mogen geen nieuwe bedrijven worden gevestigd. Voor bestaande bedrijven in de bufferzone en de weidevogelkansgebieden gelden geen beperkingen voor ontwikkelingen op de bedrijfskavel;
- mogelijkheden voor nieuwe fiets- en voetpaden en nieuwe dagrecreatieve voorzieningen worden gebundeld in gebieden waar reeds verstoring aanwezig is. Bijvoorbeeld langs wegen of vaarroutes;
- nieuwe fiets- en voetpaden en dagrecreatieve voorzieningen binnen weidevogelkerngebieden (toekomstig provinciaal beleid) alsmede binnen de bestemming 'Natuur' worden pas toegestaan na een aanvullende afweging;
- Aan de omgevingsvergunningplicht wordt een criterium toegevoegd dat het verdiepen van sloten en het vergraven van gronden niet mag leiden tot een verlaging van de grondwaterstand in de bestemming 'Natuur';
- De waarde van het gebied voor weidevogels wordt in de toetsingscriteria expliciet genoemd, zodat hier bij het verlenen van omgevingsvergunningen specifiek rekening mee wordt gehouden. Dit wordt op enkele plekken in het plan doorgevoerd.

7. 2. Effecten van het voorkeursalternatief

In de onderstaande tabel worden de effecten van het voorkeursalternatief (VKA) vergeleken met het voornemen. Het voorkeursalternatief bestaat uit het bestemmingsplan, maximaal 5 bedrijfsverplaatsingen en de maatregelen die hierboven zijn beschreven. Voor de onderbouwing van de effectscore wordt verwezen naar de voorgaande hoofdstukken.

Ten opzichte van de effectbeoordeling in het planMER is voor de weidevogelleefgebieden een onderscheid gemaakt tussen weidevogels binnen de weidevogelreservaten en daarbuiten.

Geconcludeerd wordt dat op basis van het totaal aan mitigerende maatregelen is er alleen nog sprake van beperkt negatieve milieueffecten.

Aspecten		Voornemen	VKA
Bodem en water	Bodemopbouw	-/0	-/0
	Waterberging- en afvoer	-/0	-/0
	Waterkwaliteit	0	0
Landschap, cultuurhistorie en archeologie	Kwelderwal/kweldervlaktes	-	-/0
	Terpenlandschap	-	-/0
	Middelzeegebied	-	-/0
	Archeologische waarden	-/0	-/0
	Cultuurhistorische bebouwing	-/0	-/0
	Hemelhoederheid (duis-ternis)	-/0	-/0
Ecologie	Natura 2000	--	0
	EHS	-/0	-/0
	Weidevogels binnen de weidevogelreservaten	-/0	0
	Weidevogels buiten de weidevogelreservaten	-	-/0
	Beschermde soorten	-/0	-/0
Leefomgeving	Verkeershinder	-/0	-/0
	Luchtkwaliteit	0	0
	Geluidgehinderden	-/0	-/0
	Geurhinder	-/0	-/0

Tabel 5 Samenvattende effectbeoordeling

8. BRONVERMELDING

In deze notitie is gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

- CBS (2013), *Landbouwtellingen 2012*;
- CLM Onderzoek en advies BV, Utrecht. Hin, K.J., F. van de Schans en F. Padt (2004), *Een definitie van grondgebonden melkveehouderij*.
- Oltmer, K., E. Hees & C. Rougoor (2010), "Innovaties rond Natura 2000-gebieden, kansen en mogelijkheden voor agrarische bedrijven", LEI-rapport 2010-056;
- *Provincie Fryslân (2014), Ontwerp Beheerplan Natura 2000-gebied Merengebied Fryslân*
- *E. Wymenga, D. Melman (2011), Weidevogelcompensatie in Fryslân, achtergronden en uitwerking, A&W rapport 1651 / Alterra-rapport 2246, Alterra, Wageningen / Altenburg & Wymega onderzoek, Feanwâlden*
- *E. Wymenga (2012), Beoordeling van mogelijke opties voor aanvullende weidevogelcompensatie voor het woongebied Wiarda, A&W rapport 1985, Altenburg & Wymega onderzoek, Feanwâlden*
- bron: www.natuurmonumenten.nl/lionserpolder.